

Τρύφωνος Τσομπάνη

ΤΟ ΕΥΛΟΓΛΥΠΤΟ ΤΕΜΠΛΟ
ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΛΑΓΚΑΔΑ

Θεσσαλονίκη 2019

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο της Μητροπόλεως Λαγκαδά

Το τέμπλο ανέκαθεν υπήρξε στοιχείο της εξέλιξης της λατρείας και βλέπουμε ανά τους αιώνες να διαφοροποιείται όχι ως προς τη λειτουργικότητά του, αλλά κυρίως ως προς την αισθητική του, και τούτο ήταν αποτέλεσμα της διαμόρφωσης ιδιαίτερων συνθηκών της τελετουργίας στη διάρκεια του λειτουργικού έτους. Ο Άγιος Συμεών Θεσσαλονίκης που αρέσκειται στους συμβολισμούς γράφει πως: «τήν διαφοράν δεικνύει τῶν αἰσθητῶν πρὸς τὰ νοητά, καί στερεώμά ἐστι, διαφράττον ἀπὸ τῶν ὑλικῶν τὰ νοούμενα»¹. Ο δε Σωφρόνιος, και νωρίτερα ο Γερμανός, αποκαλούν τα τέμπλα «κάγκελα», «ἀντίτυπα τῶν τοῦ τάφου καγκέλων, χαλκά δέ διά τό μή εἰσέρχεσθαι τινα ἀπλῶς»².

Ο Γρηγόριος Θεολόγος, στην αρχή ακόμα της διαμόρφωσης της θείας Λατρείας, αποκαλεί το τέμπλο «ἔρκος» και το παρομοιάζει με τα σύνορα, τα οποία διαχωρίζουν δύο κόσμους, τον πρόσκαιρον και τον αιώνιον³. Από τα «κάγκελα» λοιπόν «τα διάστηλα», «το

1. ΣΥΜΕΩΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, *Περί του αγίου Ναού*, PG 155, 345.

2. ΣΩΦΡΟΝΙΟΥ, *Εκκλησιαστική ιστορία*, κεφ. 4, PG 87, 3984 και ΓΕΡΜΑΝΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ, *Μυστική θεωρία*, PG 98, 392.

3. *Εἰς Ἐπισκόπους* PG 37, 1232.

έρκος», «τα ξύλινα δίκτυα», «τα στηθοκάγκελα», τις «στυλίδες» ή «πυλίδες», όπως αποκαλούνταν κατ' αρχάς⁴ περάσαμε στα υψηλά μαρμαρόγλυπτα ή ξύλινα τέμπλα τα οποία διαμόρφωσε η νέα τάξη της λατρείας, εξ αιτίας του πλήθους των πιστών, αλλά και των απίστων που μπορεί να εισέρχονταν ανεξέλεγκτα στον Ναό, εν ώρα θείας Λειτουργίας, και να γινόταν μάρτυρες ενός μυστηρίου που δεν μπορούσαν να εννοήσουν ή να διερμηνεύσουν σωστά, αφού ήταν αμέτοχοι του θείου βαπτίσματος⁵. Στην παρούσα μελέτη μας ασχολούμαστε με τα σωζόμενα σπαράγματα του τέμπλου του Μητροπολιτικού Ναού της Αγίας Παρασκευής Λαγκαδά. Οι πληροφορίες για τον Ναό της Αγίας Παρασκευής είναι συγκεχυμένες. Μία άποψη θέλει να υπήρχε παλαιός βυζαντινός ναός, του οποίου όμως τα ίχνη δεν διασώζονται. Μία γραπτή μαρτυρία του δρ. Φιλοσοφίας Ηλία Γεωργιάδη αναφέρεται σε εικόνες του παλαιού ναού που χρονολογούνται στα 1700 και καταγράφει την πληροφορία σε άρθρο του στο Μακεδονικό Ημερολόγιο στα 1908, σσ. 320-323, ως εξής: «κατά τήν μεγάλην ἐπανάστασιν τοῦ 1821 δέν ἔμεινεν ἀμέτοχος καί ἀπαθής ὁ Λαγκαδάς μέ τά ἑλληνικότα-

4. Βλ. σχετ. Κ. ΚΑΛΙΝΙΚΟΥ, *Ο χριστιανικός ναός και τα τελούμενα εν αυτώ*, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 1969, σ. 110.

5. Γενικότερα και ειδικότερα για το τέμπλο βλ. Κ. ΚΑΛΙΝΙΚΟΥ, *όπ.π.*, σσ. 108-114. Βλ. και *Το τέμπλον, ἄγιες μορφές, ἀόρατες πύλες, 20ος και 21ος αιώνας*, επιμέλεια τόμου Χ. Μαργαρίτης, Αθήνα 2017.

τα χωρία του. Πλείστας καί μεγίστας καταστροφάς υπέστη εἰς ἀνθρώπους καί κτήματα, φονευθέντων καί ἐξανδραποδισθέντων ἀνδρῶν καί γυναικῶν πάσης ἡλικίας. Ὁ στρατός κατηδάφισε τήν μεγάλην καί ὠραίαν Ἐκκλησίαν μας, ἐξ ἧς ὁ ἐκ πατρός πάππος μου καί Παππουκιδρεμίρ ἠδυνήθησαν νά σώσωσι τρεῖς εἰκόνας ἱστορηθείσας τῷ 1700»⁶.

Τις παραπάνω πληροφορίες διασώζει και ο ιστορικός και λαογράφος του Λαγκαδά Νίκος Κοσμάς στο βιβλίο του «Ο Λαγκαδάς, ιστορία - λαογραφία». Τα αυτοκρατορικά φερμάνια ρητά αναφέρουν τη συμμετοχή στην επανάσταση των κατοίκων του Λαγκαδά: «Ὡς τοῖς πᾶσι γνωστόν καί συνεπῶς περιττής οὔσης τῆς περιγραφῆς καί ἐκθέσεως, ἀπετόλμησε τό εὐτελές ἑλληνικόν ἔθνος ἐναντίον τοῦ ὑψηλοῦ μωαμεθανικοῦ κράτους, μετεδόθη εἰς ὅλα τά μέρη, κατὰ τάς ἡμέρας δέ ταύτας ἐξηγέρθησαν οἱ ραγιάδες του εἰς τήν περιφέρειαν τοῦ σαντζακίου Θεσσαλονίκης ὑπαγομένου χασίου Λαγκαδά καί τοῦ ἐν τῷ δήμῳ Παζαρούδας κειμένου χωρίου Πολυγύρου, ἔνθα ὑπάρχει ἔδρα βοεβόδα ... εἶναι πασίγνωστον καί κατάδηλον ὅτι σχετικῶς μέ τήν ἐπανάστασιν τῶν ραγιάδων εἶχεν ἐκδοθεῖ παρά τοῦ ἐκλάμπρου σείχουλισλαμάτου ἱερός φετβάς περί πατάξεως καί ἐξοντώσεως αὐτῶν, περί συλλήψεως καί ἐξανδραποδισμοῦ τῶν γυναικοπαίδων καί λαφυραγω-

6. Βλ. Η. ΓΕΩΡΓΙΑΔΗ, Ανθέμους, στο *Μακεδονικό Ημερολόγιο*, τευχ. Αύγουστος 1908, σσ. 320-233.

γήσεως καί διανομῆς τῶν περιουσιῶν των μεταξύ τῶν στρατιωτῶν τάς περιουσίας αὐτῶν, ἵνα κατανοήσουν τήν θέσιν εἰς ἣν περιῆλθον καί σωφρονισθοῦν ...»⁷.

Σε ἄλλο φερμάνι, τῆς 2 Ιουλίου 1821, ο Σουλτάνος Μαχμούτ ομολογεί τήν ἐξάπλωση τῆς επαναστάσεως στην περιφέρεια Λαγκαδά καί στο σχετικό φερμάνι γράφει: «Μόλις φτάσει τό αὐτοκρατορικό φερμάνιον, ἔστω γνωστόν ὅτι ἔνεκα τῆς ἐπαναστάσεως καί τῆς προδοσίας τῆς κακοποιοῦ φυλῆς τῶν Ἑλλήνων, ἔχουν ἐξεγερθεῖ καί οἱ ραγιαδες χωρίων τινῶν τοῦ ἐν σαντζακίῳ Θεσσαλονίκης κειμένου χασίου Λαγκαδά ... ὅθεν διατάσσω μόλις φθάσει τό παρόν νά συμμορφωθεῖτε μέ τό ἄξιον ὑποταγῆς καί συμμορφώσεως περιεχόμενον αὐτοῦ ...»⁸. Το ἀποτέλεσμα αὐτῆς τῆς ἀλληλογραφίας καί των φερμανίων ἦταν νά καταγραφεῖ στην ἱστορία του Λαγκαδά ὡς «χαλασμός», ἀφοῦ καταστράφηκε ἡ πόλη καί οἱ κάτοικοι, ὅσοι κατάφεραν, κατέφυγαν σε ἄλλες περιοχές.

Σε μία ἀδημοσίευτη δακτυλογραφημένη μελέτη του Νικόλαου Χατζηβασιλείου, διευθυντοῦ του Α΄ Δημοτικοῦ σχολείου Λαγκαδά, που γράφτηκε στα 1963, ἀναφέρεται ἡ ὑπαρξη ναοῦ, γιά τον ὁποῖο λέγει χαρακτηριστικά: «ἐπί παλαιῶν κτισμάτων τό 1807 ἀνηγέρθη μεγαλοπρεπῆς βασιλική ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας

7. Βλ. Ν. Κοσμα, *Λαγκαδάς, ἱστορία - λαογραφία*, Θεσσαλονίκη 1968, σσ. 15-16.

8. Ν. Κοσμα, ὀπ.π., σσ. 17-18.

Παρασκευής⁹. Ὁ ναός οὗτος κατεστράφη πυρποληθείς ὑπό τῶν Τούρκων τό 1821 μετά τήν κήρυξιν τῆς ἐπανάστασεως ὑπό τοῦ Ἐμμανουήλ Παπαῦ εἰς Χαλκιδικήν. Ἀνοικοδομηθείς τό 1824 ἐκ βάθρων παρέμεινεν μέχρι τό 1943 ὅτε καί κατεδαφίσθη»¹⁰.

Μετά την καταστροφή του 1821, οι κάτοικοι ἔκαναν μία ξυλόστεγη βασιλική, το 1824, για να στεγάσουν τις λειτουργικές τους ανάγκες. Ο ναός αυτός σύμφωνα με τη μαρμαρίνη πλάκα πού ἦταν εντοιχισμένη εγκαινιάσθηκε το 1833. Η επιγραφή γράφει: «Ο ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΣΙΟΜΑΡΤΥΡΟΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΚΕ ΚΑΙΝΙΑΣΘΗ ΕΝ ΕΤΕΙ 1833 ΜΑΡ.». Ὅμως και ο Ναός αυτός δεν άντεξε για πολύ χρόνο, γιατί ξανακάηκε και τότε χτίστηκε μία νέα ξυλόστεγη βασιλική, που οι πληροφορίες τη θέλουν να εἶναι ξυλοκατασκευασμένη, αλλά όλα τα ιστορικά γεγονότα και η περίοδος που μεσολάβησε του Μακεδονικού αγώνα δεν επέτρεψαν να ανεγείρουν νέο περικαλλή ναό, τον οποίο ξεκίνησαν να φτιάχνουν περί το 1943-44. Η δεινή όμως μεταπολεμική οικονομική κατάσταση των κατοίκων και διάφοροι λόγοι και προβλήματα απομάκρυναν την ολοκλήρωση,

9. Ο Χατζηβασιλείου αναφέρει το 1807 ως χρονολογία ανέγερσις του ναού ἐξ αφορμής γραπτής χρονολόγησις εικόνας στο τέμπλο του ναού που αναφέρει το 1807. Αυτή προφανώς είναι χρονολογία ιστορήσεως της εικόνας και όχι ανεγέρσεως.

10. Ὅπ.π.

η οποία έγινε τελικά περί το 1948 και λειτουργήθηκε για πρώτη φορά τα Χριστούγεννα του 1948 και ο νέος Ναός, μία τρίκλιτη βασιλική, που εγκαινιάστηκε στα 1952 από τον Θεσσαλονίκης Παντελεήμονα Α΄ τον Παπαγεωργίου. «Ἐπί ἓνα αἰῶνα ὁ Ναός οὗτος ἦτο φάρος, ὁδηγῶν τό πνεῦμα τῶν σκλάβων Λαγκαδιανῶν, προσφέρων πλείστας ὑπηρεσίας θρησκευτικῆς καί ἐθνικῆς. Εἰς αὐτόν ἐστεγάσθη τό πρῶτον ἑλληνικόν σχολεῖον, εἰς τήν καταπακτὴν του ἐφυλλάσσοντο τά ὄπλα καί πολεμοφόδια τοῦ Μακεδονικοῦ ἀγῶνος καί εἰς αὐτόν ἐκρύπτοντο οἱ διωκόμενοι πολεμισταί. Κατά τήν αἰωνόβιον ζωήν του ὑπέστη πλείστας μεταρρυθμίσεις καί συμπληρώσεις, σπουδαιότεραι τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἀνέγερσις κωδωνοστασίου τό 1885 ὑφιστάμενον καί σήμερον ἀκόμη καί γυναικωνίτου κατά τό 1911. Ὁ Ναός οὗτος ὀνομάζετο καί Μητροπολιτικός ἢ Μητρόπολις, διότι ἦτο κατά τό διάστημα 1924-1934 ὁ μητροπολιτικός Ναός τοῦ Μητροπολίτου Λαγκαδᾶ»¹¹.

Από τη φάση της πρώτης καταστροφῆς του Ναοῦ στα 1821 σώθηκαν κάποια στοιχεία του τέμπλου που φυλάσσονται σήμερα στο εκκλησιαστικό μουσεῖο της Ἱερᾶς Μητροπόλεως. Αὐτά εἶναι ο μέγας σταυρός (Εικ. 1) της ἐπίστεψης του κεντρικοῦ ἐπιστηλίου του

11. Ὅ.π., αναφέρεται στον Μητροπολίτη Γερμανό Αναστασιάδη, πρῶτο Μητροπολίτη Λαγκαδᾶ. Βλ. Ν. ΧΑΤΖΗΒΑΣΙΛΕΙΟΥ (Δημοδιδασκάλου), *Λαγκαδᾶς*, Θεσσαλονίκη 1963, σ. 13 (αδημοσίευτη). Βλ. καί Τ. ΤΣΟΜΠΑΝΗ, *Μορφές της ιστορίας του Λαγκαδᾶ*, Λαγκαδᾶς 2006, σ. 24.

τέμπλου με τα λυπηρά και τα δρακοντοειδή (Εικ. 2, 3, 4), τα κεντρικά βημόθυρα του τέμπλου, δύο επιστήλια με τις μορφές των Αποστόλων, ένα μέρος ενός δευτερεύοντος πλαϊνού βημόθυρου, και ένα θωράκιο του τέμπλου. Όλα είναι ξυλόγλυπτα με βαθεία χάραξη και στιλβωτή χρυσή επικάλυψη. Οι κεραίες του σταυρού καταλήγουν σε τρίλοβη απόληξη και εσωτερικά διακοσμούνται με τα σύμβολα των τεσσάρων Ευαγγελιστών, τον λέοντα, τον αετό, τον μόσχο και τον άγγελο που κρατούν το Ευαγγέλιο. Στο κέντρο του σταυρού ιστορείται η σταύρωση του Κυρίου. Πάνω από τον σταυρό είναι ζωγραφισμένος ο ήλιος και η σελήνη, ο μεν ήλιος σε χρώμα κόκκινο αιματώδες, η δε σελήνη στακτόχρωμη, δηλώνοντας ότι εσκοτίσθησαν κατά τη σταύρωση¹², ενώ κάτω στα πόδια του Χριστού ιστορείται η κεφαλή του Αδάμ η οποία ποτίζεται με το ζωογόνο αίμα του σταυρωθέντος Χριστού (Εικ. 5). Μία χρονολόγηση που γράφει 1807 οριοθετεί την ιστορία του έργου, ενώ λίγο πιο πάνω μία άλλη επιγραφή μας αποκαλύπτει τους δωρητές του σταυρού: «δέησις τοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ νηκολάου σταύρη, συμβίας καὶ τέκνον». Ο σταυρός περιβάλλεται από ολόγλυφη ανθική διακόσμηση, οι δε δράκοντες που στηρίζουν τον σταυρό με το στόμα τους έχουν στην απόληξή τους τα λυπηρά, δηλαδή την εικόνα της Θεοτόκου και του Ιωάννη πλησίον του σταυρού. Η εικαστική αποτύπωση

12. Βλ. Φ. Κοντογλαῦ, *Ἐκφρασις*, σ. 177.

της σταυρώσεως παραπέμπει εμφανώς σε στοιχεία της μεταβυζαντινής τέχνης της τουρκοκρατίας, με έντονο το λαϊκό στοιχείο της εποχής αυτής. Κοινά τεχνοτροπικά στοιχεία απαντώνται και σε άλλους ναούς της Μητροπόλεως Λαγκαδά, όπως του Σωχού, της Λητής, της Ξηλούπολης, του Βερτίσκου και άλλων.

Το σωζόμενο βημόθυρο (Εικ. 8, 9) του τέμπλου είναι επίσης ολόγλυφο, στιλβωτό, με πλούσιο σκάλισμα και οκτώ διάχωρα με εικόνες που ιστορούν τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, τους προφήτες Δαβίδ και Σολομώντα με ανεπτυγμένα τα ειλητάριά τους που γράφουν στο πρώτο «ἄκουσον θύγατερ καὶ ἴδε» και στο δεύτερο «ἡ σοφία οἰκοδόμησε οἶκον» στην κάτω δε σειρά οι ιεράρχες Βασίλειος, Χρυσόστομος, Γρηγόριος Θεολόγος και Νικόλαος (Εικ. 14, 15, 16, 17). Οι δύο θυρίδες ενώνονται σε ένα εγκόλπιο σε μορφή άνθους, που φέρει ζωγραφική με τη μορφή του Χριστού. Στις άνω απολήξεις των θυρίδων είναι σκαλισμένα άνθη, φυτά, τσαμπιά που τα τσιμπούν πουλιά, και όλα αυτά πάνω στα πλούσια φτερά ενός γρύπα που κρατά στο ράμφος του ένα τσαμπί (Εικ. 10). Οι δύο θυρίδες ενώνονται στο μέσον με σκαλιστό κιονίσκο σε απομίμηση φύλλων βελανιδιάς. Ανάμεσα στις δύο εικονογραφημένες σειρές, υπάρχει ένας κεταμπές ολόγλυφος που αναδεικνύεται με ελισσόμενα άνθη (Εικ. 11).

Ένα ακόμα μέρος των άλλων βημόθυρων του τέμπλου που διασώθηκε μας δίνει την ίδια ακριβώς αίσθηση, της λαϊκότητας των σκαλιστών, που κινούνται

ανάμεσα στην κλασική τέχνη της εποχής και στο μπαρόκ, όπου ο πλούσιος φυτικός διάκοσμος με τα φύλλα της αμπέλου, τα άνθη και τα τσαμπιά συμπληρώνουν το θέμα. Εδώ στο κάτω μέρος σκαλίζονται επιμελώς δύο μικροί δράκοντες από το στόμα των οποίων εξέρχεται φυτικός διάκοσμος με ελισσόμενους κλάδους και άνθη που καταλήγουν σε δύο τσαμπιά σταφυλής και σε ένα πουλί που δοκιμάζει τον καρπό. Το σκάλισμα είναι βαθύ και όλο το θέμα είναι χρωματισμένο με έντονα χρώματα (Εικ. 18).

Ενδιαφέρον παρουσιάζει και το σωζόμενο θωράκιο του τέμπλου που και αυτό κινείται στο ίδιο εικαστικό μοτίβο. Ένας αμφορέας από τον οποίο εξέρχονται κλάδοι αμπέλου με απολήξεις ανθέων και στο κέντρο ένα τσαμπί σταφυλής. Στο επάνω μέρος σε γλυπτό διάχωρο σκαλίστηκε επιμελώς ένας δικέφαλος αετός, ενώ οι δύο άνω γωνίες του θέματος κλείνουν με ελισσόμενα άνθη (Εικ. 19).

Οι εικόνες του τέμπλου που διασώθηκαν ανήκουν σε εποχές μεταγενέστερες της κατασκευής του τέμπλου (1807) και τεχνοτροπικά ανήκουν στα εργαστήρια Κουλακιωτών ζωγράφων (Εικ. 20). Η παλαιότερη εικόνα που σώζεται είναι αυτή του Χριστού, ο οποίος εικονίζεται ένθρονος σε χρυσοποίκιλτο θρόνο, πίσω από τον οποίο φύεται άμπελος που φέρει ανάμεσα στους κλάδους της τις μορφές των αγίων Αποστόλων. Το Ευαγγέλιο που έχει ανά χείρας γράφει: «Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ... δεῦτε

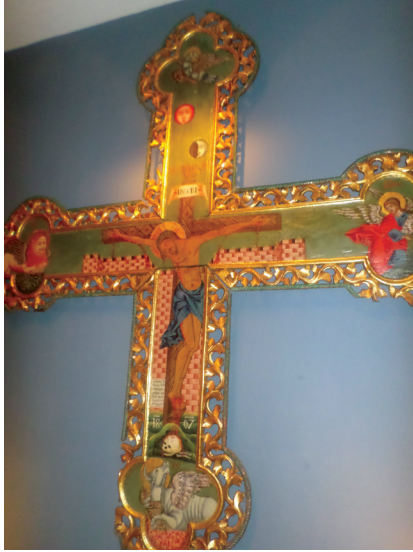
οί εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου ...», φέρει χρονολογία 1849 και επιγραφή που λέει: «Αὕτη ἡ εἰκὼν ἱστορήθη παρ' ἐμοῦ τοῦ ἁμαρτωλοῦ Στεφάνου Πανταζῆ τοῦ ἐκ Βυσιάννης Ἰωαννίνων». Εἶναι δουλεμένη περίτεχνα πάνω σε στιλβωτό χρυσό κάμπο με έντονα τα στοιχεία του μπαρόκ στην απεικόνιση του θρόνου, αλλά και στον πλούσια διακοσμημένο αρχιερατικό σάκο του Χριστοῦ. Οι ἄλλες εἰκόνες που διασώθηκαν, και φυλάσσονται στο Μουσείο, εἶναι εἰκονογραφημένες μετὰ το 1855, δηλαδή σε κάποια δεύτερη προφανῶς φάση ανασυγκρότησης του Ναοῦ.

Συγκρίνοντας το τέμπλο της Μητροπόλεως Λαγκαδά με ἄλλα δημοσιευμένα τέμπλα, βλέπουμε ὅτι οἱ ξυλόγλυπτες επαναλαμβάνουν συχνά γνωστά μοτίβα που επηρεάζονται τόσο ἀπὸ τη λαϊκὴ ξυλογλυπτικὴ των γνωστῶν στην εποχὴ τους τεχνιτῶν, ὅσο και ἀπὸ μπαρόκ σχέδια που δημιούργησε ἡ καλλιτεχνικὴ πρόταση ζωγράφων και αρχιτεκτόνων¹³.

Το τέμπλο, στοιχεῖο σημαντικὸ της λατρείας και της τέχνης της, εἶναι συνυφασμένο με τον μυστηριακὸ χαρακτήρα των τελουμένων στον Ναὸ και ιδιαίτερα στο Ἱερό Βῆμα, που αποτελεί τον σημαντικότερο χώρο του ναοῦ, ἀφοῦ ἐκεῖ βρίσκεται ἡ αγία Τράπεζα, ὁ τάφος του Κυρίου, πάνω στην οποία τελεσιουργεῖται το μυστήριον της ευχαριστίας. Ἀπὸ τα πρώτα χρόνια της παλαιοχριστιανικῆς περιόδου που τα τέμπλα με

13. Βλ. στο *Τέμπλον*, ὅπ.π., σ. 285 κ.εξ.

τα χαμηλά θωράκια απλώς διαχωρίζουν το Ιερό Βήμα από τον κυρίως Ναό, σταδιακά φτάσαμε στην εποχή των υψηλών τέμπλων που απομόνωσαν τον λαό από τη λατρεία και επέφεραν αλλαγές ακόμα και στον τρόπο της λειτουργίας και εκφωνήσεως των κειμένων. Παράλληλα όμως πρέπει να δεχτούμε ότι η καλλιτεχνική διάθεση και ο φωτισμός των πιστών τεχνιτών μας έδωσε υπέροχα δείγματα καλλιτεχνικής δημιουργίας και εξαιρετα έργα τέχνης. Το τέμπλο της Μητροπόλεως Λαγκαδά, έργο των αρχών του 19ου αιώνα, αποτελεί ένα παράδειγμα αυτής της εξέλιξης της τέχνης και της λατρείας μας και διασώζει ό,τι πιο ευγενές και ωραίο είχε την εποχή εκείνη να παρουσιάσει ο χώρος των λειτουργικών τεχνών και ιδιαίτερα η ξυλογλυπτική τέχνη.

Εικ. 1. Ο σταυρός.

Εικ. 2. Σταυρός με τα λυπηρά.

Εικ. 3. Λεπτομέρεια δρακόντων.

Εικ. 4. Λεπτομέρεια.

Εικ. 5. Χρονολογία, λεπτομέρεια.

Εικ. 6. Αποστολικά.

Εικ. 7. Αποστολικά.

Εικ. 8. Βημόθυρα.

Εικ. 9. Λεπτομέρεια.

Εικ. 10. Λεπτομέρεια, η εικονογράφηση.

Εικ. 11. Λεπτομέρεια.

Εικ. 12. Λεπτομέρεια.

Εικ. 13. Λεπτομέρεια.

Εικ. 14. Ο προφήτης Δαβίδ.

Εικ. 15. Ο προφήτης Σολομών.

Εικ. 16. Άγγελος του Ευαγγελισμού.

Εικ. 17. Ευαγγελισμός, η Θεοτόκος.

Εικ. 18. Βημόθυρο.

Εικ. 19. Θωράχιο.

Εικ. 20. Ο Χριστός.

